

Na veimataqali vonu e kune e Viti

VONU DINA*
 Yaca vakaPeratania: Green turtle
 Yaca vakaLatina: *Chelonia mydas*
 Yaca vakaViti: Vonu dina
 Kena bi: 68 ki na 230 na kilokaramu
 Kena kakana: kania na ika, qari kei na vutia

IUCN RED LIST CATEGORY
VOLEKA NI KAWABOKO

VONU TAKU*
 Yaca vakaPeratania: Hawksbill turtle
 Yaca vakaLatina: *Eretmochelys imbricata*
 Yaca vakaViti: Vonu taku
 Kena bi: 43 ki na 91 na kilokaramu
 Kena kakana: kania na kabula ni waitui vakabibi na imasinikuro

IUCN RED LIST CATEGORY
VOLEKA SARA TIKO NI KAWABOKO

TUTUWALU
 Yaca vakaPeratania: Leatherback turtle
 Yaca vakaLatina: *Dermochelys coriacea*
 Yaca vakaViti: Tutuwalu
 Kena bi: 200 ki na 900 na kilokaramu
 Kena kakana: kania na drose kei na kabula ni waitui e sui malumu

IUCN RED LIST CATEGORY
RAWA NI KAWABOKO

TUVONU
 Rawa ni kawaboko Loggerhead turtle
 Yaca vakaLatina: *Caretta caretta*
 Yaca vakaViti: Tuvonu
 Kena bi: 100 ki na 180 na kilokaramu
 Kena kakana: luveni tuvonu e kania na ika, qari kei na vutia. Na Tuvonu matua e kania na qari kei yaga

IUCN RED LIST CATEGORY
RAWA NI KAWABOKO

* Vakadidike e vakaraitaka ni sa vakalutu yaloka talega e Viti na Tuvonu

Na nodra kana vutia na vonu e vakavuna na kena tete ka bulabula na vutia

Na vonu taku e kania na imasinikuro ka vakavuna na kena bulabula ka tubu na veilase

Na qalo / toso vinaka ni vonu e veiwekani voleka kei na ituvatuva ni noda vuravura ka tu e dua na kabasi ni yagona e vakavuna na kena na nona kila vinaka na nona sala ena loma ni wai

Na vonu na ika levu e rawa ni bula ruarua e vanua kei na loma ni wai

Ena so na gauna, era dau kania na vonu na palasitika ka vakavuna na nodra ora se mate. Era dau kilalecatata na palasitika me drose

E dau via bula beka ga e dua na vonu me matua sara mai na duanaudolu na vonu e a saulaki

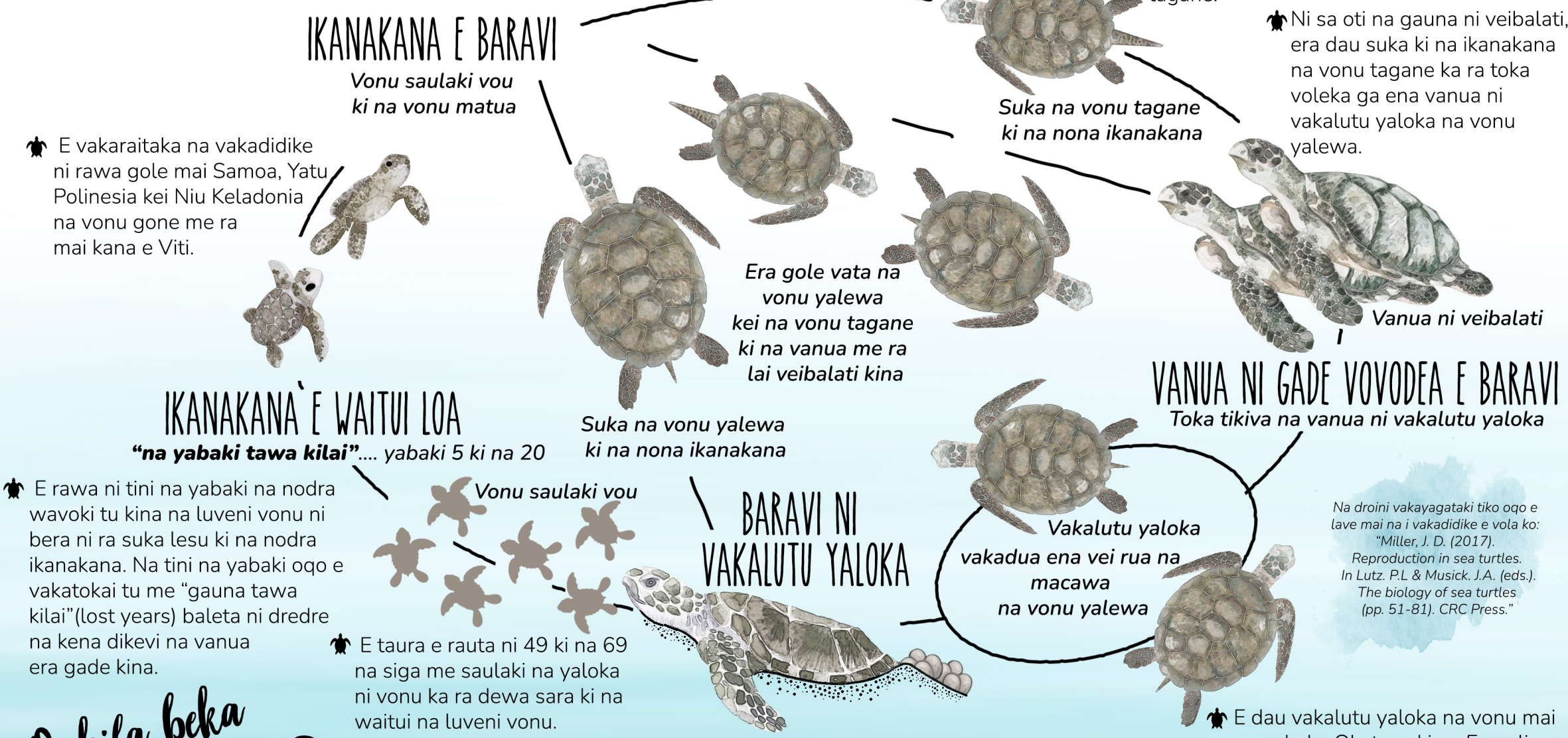
Na vonu e dua vei ira na manumanu e leqataki ni na rawa ni kawaboko

Na vonu tagane e balavu cake ka raba na buina mai na vonu yalewa

Na veika baleta na Vonu

E 4 MAI NA 7 NA MATAQALI VONU E VURAVURA KECE E KUNE RAWA E VITI

Na bula ni vonu

E vakaraitaka na vakadidike ni rawa gole mai Samoa, Yatu Polinesia kei Niu Keladonia na vonu gone me ra mai kana e Viti.

E rawa ni tini na yabaki na nodra wavoki tu kina na luveni vonu ni bera ni ra suka lesu ki na nodra ikanakana. Na tini na yabaki oqo e vakatokai tu me "gauna tawa kilai" (lost years) baleta ni dredre na kena dikevi na vanua era gade kina.

E taura e rauta ni 49 ki na 69 na siga me saulaki na yaloka ni vonu ka ra dewa sara ki na waitui na luveni vonu.

O kila beka go me baleta na vonu?

♀ = Sun
 Na katakata ni nuku e moica me yalewa se tagane na vonu ni ra sucu. Ke katakata na nuku, e vakavuna me yalewa na vonu. Ni batabata na nuku, e vakavuna me tagane

♂ = Snowflake

Na vonu yalewa e vakayagataka na nona ivocevoce me kelua na nona sova ni yaloka e na veinuku.

Na vonu yalewa e rawa ni vakalutuka e 120 na yaloka.

Ni sa bulu oti na yaloka e na nuku, era dau suka lesu tale ki waitui na vonu yalewa.

Na vonu yalewa e dau suka lesu tale ki na vanua e sucu kina me lai vakalutu yaloka.

E rawa ni vica toka na sova ni yaloka e rawa ni vakalutuma e dua na vonu yalewa e na dua ga na gauna ni vakalutu yaloka ena loma ni dua na yabaki.

E dau vakalutu yaloka na vonu mai na vula ko Okotova ki na Evereli.

Na vanua e kilai ni dau vakalutu yaloka e wili kina o:

- Vanua Levu
- Na Yatu Mamanuca
- Lomaiviti
- Kadavu
- Na Yatu Lau

Na droini vakayagataka tiko oqo e lave mai na i vakadidike e vola ko: "Miller, J. D. (2017). Reproduction in sea turtles. In Lutz, P.L & Musick, J.A. (eds.). The biology of sea turtles (pp. 51-81). CRC Press."

Lawa

Na vonu e taqomaki vakalawa. Na I ka lima ni vakaro ena Lawa ni Kena Taqomaki ka Maroroi na Veika Bula Ena Waitui Loa, 2014 (Regulation 5 of the Offshore Fisheries Management Regulations 2014 - OFMR). E vakatabuya na kena vakamatei, volitaki, maroroi se vakavodoki lo na vonu, na kena yaloka kei na veika buli mai na tikiniyago ni vonu. Na lawa oqo e taqomaka na vonu ena veivanua kece wili kina na waitui loa, veibaravi kei na loma ni veiqoliqoli e Viti.

Na vonu e taqomaki talega vakalawa ena "Lawa ni veivoli ni Yaubula voleka ni kawaboko Ena Vuravura" (Convention on International Trade in Endangered Species - CITES). Na lawa oqo e matanataki e na "Lawa E Taqomaka na Veika Bula E Sa Vakaleqai tu na Kedra I wiliwili E Vuravura" (Endangered Protected Species Act 2002 - EPS)

Vakavinavinakataki tiko ko Filimone Mate kei Salanieta Kitolelei ena kena volai vaka-Viti na ilavelave oqo. Vakavinavinakataki talega ko Dr. Susanna Piovano kei Ms. Saras Goundar ena nodrau soli tukutuku matailalai me baleta na vonu. Nai lavelave oqo e vakarautaki me vakayagataka ena vuli kei na kena vakabulabulataki na kila me baleta na vonu ka tabu ni volitaki. <https://www.vatuvara.org> © 2023 Vatuvara Foundation and Irish Aid

Kena meca

Na vonu e vakaleqai na nodra bula ena vuku ni meca e vakavuna na tamata kei na kena meca dina e wai

TAO ENA WA NI SIWA SE LAWA NI QOLI

VAKAMATEI SE TOBO VAKAILOA

BENU PALASITIKA

LAUKATI SE LAUKANA MAI NA KENA MECA E WAI

TASOVA NI WAIWAI

LAUCOQA ENA WAQA

VEISAU NI DRAKI

VEIVAKATOROCAKETAKI ENA VEIBARAVI

Na cara o rawa ni cakava ena kena vukei na taqomaki ni vonu?

- ✓ Vakalailaitaki se lewai vakamatau na veivakatorocaketaki e baravi
- ✓ Tarovi na benuci ni baravi
- ✓ Ripotetaka na kena qolivi vakailoa na vonu vei ratou na tabana ni qoliqoli +679 3301611
- ✓ Maroroi mai na lawa ni qoli kabasu, ka me kua ni viritaki e wai
- ✓ Maroroi vakamatau na benu
- ✓ Vakawaqaci na cina LED damudamu se dromodromo ena veivale se otela voleka e baravi
- ✓ Ripotetaka na kena kune e dua na vonu taumate se tao tu ena lawa se waniwani
- ✓ Vakamura vakamatau na lawa ni matanitu kei na lawa ni vuravura me baleta na kena taqomaki na vonu